

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวិเคราะห์ข้อห้ามตามหลักการอุศุลฟิกฮ์ในสุเราะฮ์อัลฮุญร็อต เป็นงานวิจัยเอกสารจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่งด้วยกัน คือ 1.อัลกุรอานและอัลหะดีษ 2.หนังสืออรรถาธิบายอัลกุรอาน หนังสืออรรถาธิบายอัลหะดีษ หนังสืออุศุลฟิกฮ์ หนังสืออุลุมอัลกุรอาน หนังสือหลักภาษาอาหรับ หนังสืออุลุมกีรออาต และหนังสือพจนานุกรมอธิบายศัพท์ภาษาอาหรับที่เป็นภาษาอาหรับและ ภาษาไทย ซึ่งผลการศึกษาวิเคราะห์ดังกล่าวพอสรุปได้ ดังนี้

5.1.1 ศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของสุเราะฮ์อัลฮุญร็อต

สุเราะฮ์อัลฮุญร็อตเป็นสุเราะฮ์ลำดับที่ 49 มีอายะฮ์ทั้งหมด 18 อายะฮ์ ถูกประทานลงมาหลังการอพยพ ในสุเราะฮ์อัลฮุญร็อตนี้อัลลอฮ์ ได้ทรงบอกกล่าวหรือให้ความกระจ่างถึงพื้นฐาน ต่าง ๆ และกฎ (กาวาอิด) ข้อควรปฏิบัติที่มั่นคงและชัดเจนแก่ประชาชาติอิสลาม หากพิจารณาใคร่ครวญอย่างละเอียด ก็สามารถพบกับหลักคำสอนของอิสลามที่สมบูรณ์แบบได้อย่างชัดเจน ในสุเราะฮ์นี้พระองค์ได้ทรงห้ามถึงการแสดงออกต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการออกห่างจากสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม เพราะนั่นเปรียบเสมือนกับอิมานที่แท้จริงที่ผู้ศรัทธายอมปฏิบัติเพื่ออัลลอฮ์ นอกจากนี้สุเราะฮ์อัลฮุญร็อตยังมีเนื้อหาที่ครอบคลุมถึงข้อเท็จจริงอีกมากมาย จากบรรดาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในเรื่องของอะกีดะฮ์ (หลักการยึดมั่นในการศรัทธา) และชะรีอะฮ์ (หลักการ เกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลาม) ในสุเราะฮ์อัลฮุญร็อต ชี้นำไปสู่การละทิ้งพฤติกรรม การกระทำต้องห้ามทุกชนิดที่อาจจะทำให้สังคมมุสลิมเกิดการขัดแย้งขึ้นได้ การสร้างสังคมผู้ศรัทธา ในทุก ๆ อายะฮ์มีความเด่น เฉพาะอายะฮ์หรือเฉพาะตัวของมันเองในการบ่งบอกถึงศีลธรรมที่งดงาม เป็นเสมือนห่วงโซ่อันหนึ่งจากหลาย ๆ ห่วงโซ่ในการสรรสร้างแนวทางแห่งการตะอวะฮ์ (เชิญชวน) สู่อิสลาม แนวทางแห่งการ สร้างสังคมของผู้ศรัทธาที่สูงส่ง มีบุคลิกที่โดดเด่นเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีวิถีชีวิตที่งดงาม และส่วนหนึ่งก็เป็นการพูดถึงเรื่องราวเกี่ยวกับชาวอาหรับในยุคสมัยของท่านเราะฮ์สุล และทัศนคติของพวกเขาที่มีต่ออัลอิสลามและเรื่องราวเกี่ยวกับตาฮัจญ์แห่งัจจะจากความศรัทธาของบรรดามุอมีน การเปิดโอกาสให้กับชาวอาหรับในการได้เข้ามาในร่มเงาแห่งอิสลามภายใต้รัฐอิสลาม

5.1.2 ศึกษาความหมายและความสำคัญของข้อห้ามตามหลักการอุศูลุฟิกฮ

النهي (อันนะฮฺย) ความหมายเชิงภาษาศาสตร์ หมายถึง المنع (อัลมันอ) แปลว่า ห้าม ยับยั้ง บางครั้งคำว่า نهي جمعها هي ใช้เรียกแทนสติปัญญา “สาเหตุที่ใช้คำว่า นุฮฺยะฮฺ แทนคำว่า อัลอักล เพราะเป็นการห้ามและยับยั้งไม่ให้เจ้าของของมันปฏิบัติในสิ่งที่น่ารังเกียจ”

สำนวนที่ใช้แสดงถึงการห้าม ในหลักภาษาอาหรับมี ทั้งฮะกีกียฺ และมาญาซี ด้วยกับรูปแบบที่ชัดเจน และไม่ชัดเจน และการกระทำสิ่งใดก็ตามซึ่งเป็นการกระทำที่ต้องห้าม จะมีผลในทางกฎหมายอิสลาม 2 ประการ ดังต่อไปนี้ 1.การห้ามนั้น หมายถึงฮะรอหมกระทำ 2.การกระทำสิ่งที่ห้ามนั้นเป็นโมฆะ

ความหมายที่แท้จริงของการห้าม คือ การสั่งให้งดกระทำอย่างเด็ดขาด (حرام) นักวิชาการอุศูลุฟิกฮมีทัศนะที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่เห็นว่า การห้ามโดยทั่วไปนั้น หมายถึง การห้ามที่เด็ดขาด (النهي عند الإطلاق يقتضي التحريم) นอกจากนี้จะมีสิ่งที่แสดงเป็นอย่างอื่น อิมามชาฟีอียฺได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ความหมายที่แท้จริงของการห้ามจากท่านเราะสูลนั้นคือ ทุกสิ่งที่ท่านห้ามนั้น เป็นสิ่งฮะรอหม จนกว่าจะมีหลักฐานจากท่านว่า การห้ามของท่านนั้นมีความหมายที่มีใช้ฮะรอหม”

5.1.3 ศึกษาวิเคราะห์ข้อห้ามตามหลักการอุศูลุฟิกฮในสุเราะฮ์อัลฮุร้อต

ข้อห้ามที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงในงานวิจัยนี้มีทั้งหมด 7 ประการ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การกระทำและนำเสนอสิ่งหนึ่งสิ่งใดล้ำหน้าอัลลอฮฺ ﷻ และเราะสูลของพระองค์เป็นสิ่งที่ต้องห้ามฮะรอหมเนื่องจากเหตุผล ต่อไปนี้

1.1 มีตัวบทที่ห้ามจากอัลกุรอานและฮะดีษอย่างชัดเจน (หน้า 60-61)

1.2 สำนวนการห้ามที่ใช้อยู่ในรูปแบบฮะกีกียฺ ในลักษณะที่ชัดเจน (หน้า 64)

1.3 ไม่พบว่ามีหลักฐานอื่น ๆ มายืนยัน และบ่งชี้ว่าฮุกุมฮะรอหมดังกล่าวได้แปรเปลี่ยนไปเป็นฮุกุมอื่น ๆ เช่น ด้วยกับตัวบท ด้วยกับการกระทำ การยอมรับของท่านนบี ﷺ และด้วยการอิจญ์มาอฺ (มติเอกฉันท์ของบรรดาปวงปราชญ์มุสลิมิน) เป็นต้น (หน้า 64-65)

2. การส่งเสียงดังในขณะที่พูดคุยกับท่านนบี ﷺ ในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ หรือเสียชีวิตไปแล้วก็ตามเป็นการกระทำที่มักรูฮฺ น่ารังเกียจ เนื่องจากเหตุผล ต่อไปนี้

2.1 มีตัวบทที่ห้ามจากอัลกุรอานและฮะดีษอย่างชัดเจน (หน้า 77-78)

2.2 สำนวนการห้ามที่ใช้อยู่ในรูปแบบฮะกีกียฺ ในลักษณะที่ชัดเจน (หน้า 71)

2.3 แต่พบว่ามีหลักฐานอื่น ๆ มายืนยัน และบ่งชี้ว่าสุกมสะระมดังกกล่าวได้
แปรเปลี่ยนไปเป็นสุกมมักรุส ด้วยกับการอิจญ์มาอ (มติเอกฉันทของบรรดาปวงปราชญ์มุสลิมีน)
(หน้า 74-75)

2.4 ส่วนผู้ที่ทำอุตริกรรม ณ สุสานของท่านนบีนั้น ไม่ว่าจะเป็นการขอ
ดูอาอ ขอความช่วยเหลือจากท่าน ดังกล่าวนี้อธิบายเป็นบาปมหันต์ไม่อนุญาตให้กระทำอย่างเด็ดขาด
(หน้า 75-77)

3. การเย้ยหยัน การดูถูกเหยียดหยาม ดูหมิ่น ดูแคลน ด้วยกับการกระทำ
คำพูด หรือด้วยวิธีใด ๆ หรือด้วยการแสดงสัญลักษณ์ใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่น ได้รับความเสื่อม
เสีย เตือดร้อน พฤติกรรมดังกล่าวถือว่าเป็นสิ่งที่ฮะรออม เนื่องจากเหตุผล ต่อไปนี้

3.1 มีตัวบทที่ห้ามจากอัลกุรอานและฮะดีษอย่างชัดเจน (หน้า 83-85)

3.2 จำนวนการห้ามที่ใช้อยู่ในรูปแบบฮะกีกีย ในลักษณะที่ชัดเจน
(หน้า 82)

3.3 มีการอิจญ์มาอ (มติเอกฉันทของบรรดาปวงปราชญ์มุสลิมีน)
(หน้า 82)

4. การตั้งฉายา สุกมการตั้งฉายานั้น ไม่เป็นที่อนุญาตให้มุสลิมคนหนึ่งคนใด
ตั้งฉายาให้พี่น้องของเขาจากสิ่งที่น่ารังเกียจ ไม่ว่าจะ เป็นชื่อหรือคุณลักษณะที่พี่น้องของเขาไม่ชอบ
เนื่องจากเหตุผล ต่อไปนี้

4.1 มีตัวบทที่ห้ามจากอัลกุรอานและฮะดีษอย่างชัดเจน (หน้า 91)

4.2 จำนวนการห้ามที่ใช้อยู่ในรูปแบบฮะกีกีย ในลักษณะที่ชัดเจน
(หน้า 88)

4.3 เป็นการละเมิด เกียรติยศ ศักดิ์ศรี ของมนุษย์ด้วยกัน (หน้า 91)

4.4 ส่วนการตั้งฉายาที่บุคคลนั้นชื่นชอบ ก็ถือว่าเป็นที่อนุญาต เช่น
เราะสูลตั้งฉายาให้กับอบูบักรว่า “อัศซิดดิค” ให้กับอุมร์ว่า “อัลฟารุก” ให้กับอุษมานว่า “ซุลนุร็อย”
เป็นต้น ถือว่าเป็นสิ่งที่อนุญาตหรือมุสตะฮับ (หน้า 89)

5. การสอดแนมหรือการจารกรรมข้อมูลเพื่อเปิดโปงข้อบกพร่องของผู้อื่นให้
ได้รับความเสียหาย การสอดแนมในลักษณะเช่นนี้ ถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้าม ฮะรออม เนื่องจากเหตุผล
ต่อไปนี้

5.1 มีตัวบทที่ห้ามจากอัลกุรอานและฮะดีษอย่างชัดเจน (หน้า 94-95)

5.2 จำนวนการห้ามที่ใช้อยู่ในรูปแบบฮะกีกีย ในลักษณะที่ชัดเจน
(หน้า 94)

5.3 เป็นการละเมิด เกียรติยศ ศักดิ์ศรี ของมนุษย์ด้วยกัน (หน้า 95)

5.4 ส่วนการสอดแนมหรือการจารกรรมข้อมูล เป็นเรื่องที่น่าจะมีข้อยกเว้น หากการสอดแนมหรือการจารกรรมข้อมูลนั้น ส่งผลให้เกิดประโยชน์อันสูงสุด เช่น การสอดแนมหาข่าวของฝ่ายศัตรูในภาวะสงคราม (หน้า 94)

6. การนินทา ส่วนมากจากการนินทา จะส่งผลกระทบ ผลเสีย และสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่นเสมอ เนื่องจากประเด็นนี้เองการนินทาจึงถือว่าเป็นบาปใหญ่ หารวม ต้องห้ามอย่างเด็ดขาด เนื่องจากเหตุผล ต่อไปนี้

6.1 มีตัวบทที่ห้ามจากอัลกุรอานและฮะดีษอย่างชัดเจน (หน้า 99-100)

6.2 จำนวนการห้ามที่ใช้อยู่ในรูปแบบฮะกีกีย ในลักษณะที่ชัดเจน (หน้า 98)

6.3 มีการอิจญ์มาอ (มติเอกฉันท์ของบรรดาปวงปราชญ์มุสลิม) (หน้า 99)

6.4 เป็นการละเมิดเกียรติยศและศักดิ์ศรีของมนุษย์ด้วยกัน (หน้า 99-100)

6.5 การนินทาอาจมีข้อยกเว้น “กรณีที่มีการนินทาได้รับการอนุมัติ แม้ว่าการนินทา นั้นเป็นสิ่งต้องห้าม แต่ก็มีบางกรณีที่มีการนินทาได้รับการอนุมัติให้กระทำได้ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าเมื่อกระทำแล้วจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชาติมุสลิม และการอนุญาตให้กระทำการนี้จะต้องมีพื้นฐานมาจากเหตุผลอันชอบธรรมและถูก ต้องตามหลักการ (ศาสนา) อีกทั้งเจตนา (ของผู้พูด) นั้นต้องบริสุทธิ์ด้วย” (หน้า 100-103)

7. การทวงบุญคุณ เป็นพฤติกรรมที่หารวม ต้องห้าม เป็นหนึ่งในบาปใหญ่ (หน้า 110) ที่บรรดามุสลิมผู้ศรัทธาควรออกห่าง เนื่องจากเหตุผล ต่อไปนี้

7.1 มีตัวบทที่ห้ามจากอัลกุรอานและฮะดีษอย่างชัดเจน (หน้า 110-111)

7.2 จำนวนการห้ามที่ใช้อยู่ในรูปแบบฮะกีกีย ในลักษณะที่ชัดเจน (หน้า 110)

7.3 ไม่พบว่ามีหลักฐานอื่น ๆ มายืนยัน และบ่งชี้ว่าฮุกุมหารวมดังกล่าวได้แปรเปลี่ยนไปเป็นฮุกุมอื่น ๆ เช่น ด้วยกับตัวบท ด้วยกับการกระทำ การยอมรับของท่านนบี ﷺ และด้วยกับการอิจญ์มาอ (มติเอกฉันท์ของบรรดาปวงปราชญ์มุสลิม) เป็นต้น (หน้า 110)

5.2 อภิปรายผล

อิสลามถือว่า การดูแลรักษาตัวเองให้ห่างไกลจากการละเมิดและการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งอิสลามเป็นสิ่งจำเป็น การออกห่างจากสิ่งที่ศาสนบัญญัติได้ห้ามไว้ นั้น เป็นปัจจัยที่

สำคัญอย่างยิ่งต่อการศรัทธาของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ยังมีศรัทธาที่ไม่สมบูรณ์ หากมนุษย์ยังใช้ชีวิตอยู่กับการละเมิดและฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งอิสลาม ศาสนาอิสลามได้ให้ความสำคัญกับข้อห้ามต่าง ๆ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าข้อใช้อื่น ๆ ดังนั้น การมีศรัทธามั่นต่ออิสลามคือ การกระทำในสิ่งที่บทบัญญัติแห่งอิสลามสั่งใช้ และออกห่างจากสิ่งที่บทบัญญัติแห่งอิสลามสั่งห้าม เพื่อมนุษย์จะได้มาซึ่งการศรัทธาที่สมบูรณ์และสูงส่ง โดยยึดคำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ทรงตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا
أَعْمَالَكُمْ ﴾

(33: محمد)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย จงเชื่อฟังปฏิบัติตามอัลลอฮ์ และจงเชื่อฟังปฏิบัติตามเราะซูลคนนี้เถิด และอย่าทำให้การทำงานของพวกเจ้าไร้ประโยชน์”

(มุฮัมมัด : 33)

จากอายะฮ์ข้างต้นบ่งชี้ว่า การศรัทธาที่สมบูรณ์ของมุสลิมนั้นจำเป็นต้องปกป้องตัวเองให้ห่างไกลจากการละเมิดข้อห้ามต่าง ๆ ในบัญญัติอิสลาม เพราะการละเมิดข้อห้ามต่าง ๆ ในบัญญัติอิสลามนั้นจะทำให้การทำงานของผู้ศรัทธาไร้ผล ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะบรรดามุฟัสสิรีน ดังต่อไปนี้

al-Tabārīy (2000: 22/178) ได้อธิบายว่า “จงเชื่อฟังและปฏิบัติตามในสิ่งที่อัลลอฮ์และเราะซูลของพระองค์ทรงใช้ และออกห่างจากสิ่งที่อัลลอฮ์และเราะซูลของพระองค์ทรงห้าม อย่าได้ทำการละเมิดและฝ่าฝืน เพราะจะทำให้การงานของผู้ศรัทธานั้นไร้ผล”

Ibn Kathīr (1983: 7/323) ได้อธิบายว่า “การที่ผู้ศรัทธาได้ทำการละเมิด ฝ่าฝืนข้อบัญญัติแห่งอิสลาม จะทำให้การงานของผู้ศรัทธานั้นไร้ประโยชน์” และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้อีกว่า

﴿...وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ...﴾

(النحل، جزء من الآية : 90)

ความว่า “...และพระองค์ทรงห้ามมนุษย์จากความชั่วช้า ความเลวทราม และจากการอธรรม...”

(อัลนะฮล ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ : 90)

จากอายะฮ์ข้างต้นบ่งชี้ว่า สิ่งใด ๆ ก็ตามที่อัลลอฮ์ทรงห้ามนั้น คือสิ่งที่มีผลเสียมากกว่าผลดี มีความชั่วช้า ความเลวทรามปะปนอยู่ เพราะคือสิ่งที่ฮะรอม ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะบรรดามุฟตีรีน ดังต่อไปนี้

Ibn-Kathīr (1983: 4/595) ได้อธิบายว่า “ทุก ๆ สิ่งที่เป็นฮะรอม และชั่วช้าน่ารังเกียจ”

al-Qurtubīy (2003: 10/167) ได้อธิบายว่า “ทุก ๆ สิ่งที่ศาสนบัญญัติได้ห้ามเอาไว้”

al-Shatibīy (n.d. : 5/2) เจตนารมณ์ในบัญญัติอิสลาม เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าอิสลามได้กำหนดมาตรการและคำสอนต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักประกันการสร้างความมั่นคงในชีวิตมนุษย์ ทั้งในลักษณะของการก่อให้เกิด และการดำรงรักษามิให้สูญหายหรือนำไปใช้ในทิศทางที่ผิด ๆ ซึ่งล้วนสอนให้เราเห็นว่าอิสลามคือศาสนาที่ดำรงไว้ซึ่งสันติภาพที่แท้จริง บรรดานักการศาสนาและนักวิชาการเห็นพ้องต้องกันว่าจุดมุ่งหมายสำคัญของการกำหนดบทบัญญัติในอิสลาม คือการปกป้องคุ้มครองมนุษย์ใน 5 ประการสำคัญ คือ

1. Abu Hāmid al-Qhazālīy (1972: 1/287) ศาสนา อิสลามได้ให้คุณค่าต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ด้วยการสนองความต้องการให้มนุษย์สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการภักดีต่ออัลลอฮ์ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของจิตใจด้วยกระทำความดี ตลอดจนสร้างหลักประกันให้มนุษย์ประสบความสำเร็จที่แท้จริง

2. Abd Wahāb Khalāf (2009: 201) ชีวิต อิสลามได้ห้ามการฆาตกรรม ทั้งการฆ่าตัวเองหรือผู้อื่น เพราะเป็นอาชญากรรมที่สร้างความเสียหายต่อมวลมนุษยชาติทั้งมวล

3. al-Zuhailīy (2005: 5) สติปัญญา อิสลามได้ให้ความสำคัญต่อการการรักษาสติปัญญาของมนุษย์ เพราะสติปัญญาเป็นสิ่งประเสริฐที่สร้างความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่ถูกสร้างอื่น ๆ

4. Abu Hāmid al-Qhazālīy (1972: 1/287) วงศ์ตระกูล อิสลามได้ควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างบุรุษและสตรีให้อยู่ในขอบเขต กำหนดให้มีการลดสายตาลงต่ำต่อเพศตรงข้ามที่สมรสได้ ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดอารมณ์ใคร่ตามมา เป็นต้น

5. al-Shatibīy (n.d. : 5/2) ทรัพย์สิน อิสลามถือว่าทรัพย์สินเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ ดังนั้นการปกป้องทรัพย์สินจึงเป็นสิ่งสำคัญ

จะพบว่าอิสลามได้กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครอง 5 ประการดังกล่าวไว้อย่างสมบูรณ์และครอบคลุม ทั้งในมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดหรือมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการผดุงรักษาเจตนารมณ์อิสลามทั้ง 5 ประการดังกล่าวให้สามารถคงอยู่กับชีวิตมนุษย์สืบไป

al-Tuwajirīy (n.d.: 53) ข้อห้ามสำคัญ ๆ ที่อยู่ในสุเราะฮ์อัลฮุญุฎเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย อีกทั้งยังแผ่ขยายเข้าไปยังสังคมมนุษย์ผู้ศรัทธาอย่างกว้างขวาง แม้กระทั่งสังคมของผู้แสวงหาความรู้ในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังนับได้ว่าข้อห้ามต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในสุเราะฮ์อัลฮุญุฎ เป็นข้อห้ามที่ใกล้ตัวที่สุด และสามารถจับต้องได้ทุกเมื่อในสังคมมุสลิม

การห้ามในอิสลามโดยทั่วไปนั้น บรรดานักวิชาการด้านอุศูลฟิฮฺส่วนมากให้นิยามหมายถึง การห้ามโดยเด็ดขาด (ฮะรออม) al-Shafi‘īy (1979: 343) ได้กล่าวว่า “ความหมายที่แท้จริงของการห้ามจากท่านเราะฮ์อูลุนั้นคือ ทุกสิ่งที่ท่านห้ามนั้น เป็นสิ่งที่ฮะรออม จนกว่าจะมีหลักฐานจากท่านว่าการห้ามของท่านนั้นมีความหมายที่มีไชฮะรออม”

ข้อห้ามที่ปรากฏอยู่ในสุเราะฮ์อัลฮุญุฎนั้น ส่วนมากแล้วจะเกี่ยวกับเรื่องอัศลาฮ (มารยาท) ในอิสลาม และข้อห้ามใด ๆ ที่ถูกบัญญัติเอาไว้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องมารยาท ส่วนมากแล้วจะพบว่าการห้ามนั้นอยู่ในระดับที่เป็นฮุกมมัจรูฮ เท่านั้น โดยมีเงื่อนไขว่ามารยาทนั้น ๆ จะไม่ส่งผลกระทบต่อให้กับบุคคลอื่น ๆ ได้รับความเดือดร้อน al-‘Usaimīn (2013: 121) “ข้อห้ามในอิสลามแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ข้อห้ามที่เกี่ยวกับเรื่องอิบาดะฮ์ และข้อห้ามที่เกี่ยวกับเรื่องมารยาท ข้อห้ามใด ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องอิบาดะฮ์วาญิบจะต้องละทิ้งโดยเด็ดขาด เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ฮะรออม ข้อห้ามใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องมารยาทส่วนมากแล้วพบว่าเป็นสิ่งที่มักรูฮเท่านั้น และจะต้องไม่เกี่ยวพันหรือสร้างความเดือดร้อนให้กับบุคคลอื่น ๆ มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นสิ่งที่ฮะรออมทันที”

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรรณรงค์ให้บรรดาผู้ศรัทธาหลีกเลี่ยงจากพฤติกรรมอันไม่เหมาะสม (ต้องห้าม) ที่มีต่ออัลลอฮ์และเราะฮ์อูล และสังคมมุสลิม

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยข้อห้ามเกี่ยวกับการนินทาและการทวงบุญคุณแบบเจาะลึกว่าเป็นหนึ่งในบาปใหญ่หรือไม่
2. ควรมีการศึกษาวิจัยบริบทของการห้ามแบบเจาะลึก บริบทใดฮะรออม บริบทใดมักรูฮ